

Aasta 1989 minu elus

Urve Buschmann, pensionär,
eluk Ädala 7-75 Tallinn 10614, tel 5299852

1989. aasta 9. augustini olin veel tegevajakirjanik: toimetasin Tallinna Pedagoogilise Instituudi (mis siis veel E. Vilde nimeline oli) ajalehte. Kuupäev märgib mu 55. sünnipäeva, mis sel ajal tähendas naistele pensioniea saabumist, ja mina kasutasin seda võimalust päevapealt. Olnuks ju naeruväärne pensionärina üliõpilaslehte teha! Ma ei võtnud heasoovliku rektori prof Rein Virkuse suureks imestuseks ka enesestmõistetavat kahekuulist lisaaga, mis oleks paraku sundinud mind rabelema septembrikuiste lehenumbrite pärast. Instituuti jäin ma edasi tänu poolele laborandikohale teadusosakonnas, tööks õppejõudude tekstide toimetamine, ja jätkates ka vene tudengitele eesti keele õpetamist.

Olin oma eelnenud koolmeistrielus olnud mitme väljaande tubli välisautor, aga alates "Pedagoogilise Instituudi" ilmaleaitamisest aastal 1983 läks kogu vile ja aur selle elushoidmisele. Lehetegu tähendas kõigi instituudi vähegi nimetamisväärsete sündmuste kajastamist, olgu siis õppejõudude harvad väliskontaktid või juhuslikud eksootilised külalislektorid, kartulivõtukuu-september, rahvamatkad-spordilaagrid, "Gaudeamused" või suur sõprus Rakvere rajooniga. Toimetajana osalesin nii rektoraadi kui parteikomitee koosolekutel ja küll oleks tagantjärele uhke mäletada, millal just viimastel tuuled suunda muutma hakkasid. See on meeles, et 17. juunil 1988 ei läinud ma Lauluväljakule, kuna partorg Vello Toom andis koridoris vastu tulles mulle käsu minna ja talle pärast ette kanda. Oli omamoodi psühhohuligaan, tundis mind ja teadis, millest ta mu ilma jätab.

Vaatasin oma artiklitekausta üle ja leidsin 1989. aastast vaid kaks: 1. aprillil Nõukogude Õpetajas ilmunud "Sammaste püstitamise aegu" ja hüvastijätuartikli oma lehes "Kes kõige lõppu kirjutab..." . Sambaloos olen ma esmakordselt kirja pannud meie pere vintsutused – tundub tagantjärele üllatav, et need juba siis ilmuda võisid. Seal on ka vihjamisi kõhklust- kartust, mida me juubeldamiste vahepeal kindlasti rohkem tundsim, kui praegu tunnistame. Seepärast loovutan koltunud originaali Europeanale, samuti koopia oma hüvastijätukirjutisest, ehk on lisavärviks üldpildile.

Millalgi sain endiselt leivaisalt ETV-lt ülesande teha koos oma endise noorte- ja lastesaadete toimetuse brigaadiga naiste kongressi avamiseks lühifilm. Silmapaistvatest

naistest on meeles Olga ja Marju Lauristin ning keegi paljulapseline pereema- seatalitaja, kes oli assisteerinud Eesti lipu taasheiskamisel Pika Hermani torni. Käisime filmigrupiga neil külas, veel meenub Narvas ja Kreenholmi manufaktuuris käik. Olga Lauristin vastas minu küsimusele, kuidas ta suhtub oma nooruse ideaalühiskonna lammutamisse, milles ka ta lapsed osalevad, leebe naeratusega: "Me olime siis ikka väga noored ja naiivsed..."

Kongressil sai film tubli aplausi, näidati kord ka telekast, aga jäi omasse aega. Ühtki ettekandjat ei meenu. Sõnavõttudest pani imestama, kui raevukalt Sillamäe arstitädid eitasid diktoneema kilda radioaktiivset toimet lastele, kelle just sel ajal toimunud juustekaotust ajakirjandus kajastas.

Ma olin tolle ammuse filmi ja kongressi täiesti unustanud, mis pole ime: taasiseseisvumise kroonikas pole sellele ühtki vihjet peale "EE" 12. köite, kust lk-lt 354 leidsin, et Naisliit (milles oli osa mu vanemal tütrele Signe Kivil ja millega ka mina liitusin) loodi pärast mainitud naiste kongressi aastal 1989. Arvatavasti oli see millalgi sügisel, ja võib-olla täitis veel mõnd EKP uutmisplaani punkti.

Balti ketist osasaamiseks läksin 23. augustil koos sõbranna, instituudi raamatukogu juhataja **Anne Kalvikuga** tema abikaasa **Villu** töökohta Eesti Maaehitusprojekti, kust sõitsime nende bussiga Viljandi maanteele. Ma olin kord käinud sealkandis jalutamas ja tundsin ära Raku karusloomakasvatuse sovhoosi keskuse terrassiitkattega hoone, mis jäi bussi peatumiskohast paremale puude taha. Seal oli rahvast veel troppis ja meid suunati hargnema linnast väljuvasse suunda. Ilm oli soe, seisime maantee paremas ääres, seljaga teeperve poole. Rahvast tuli juurde ja sedamööda nihkusime me järjest edasi. Vasakul pool teed oli männimets, aga kas see oli nii ka meie lõplikus seisukohas, ei meenu enam. Paljudel olid kaasas transistorraadiod, aga "Ärgake, Baltimaad!" kolmes keeles ja isamaalist muusikat tuli ka korraldajate autodel olnud valjuhäälditelt. Muu liiklus oli ilmselt mujale suunatud, meenuvad TV ja raadiomeeste autod ja taevas madalal tiirutav helikopter, kust samuti filmiti.

Inimesed olid vaoshoitud, ka vanematega koos olnud lapsed ei kippunud mürama ega jooksmas. Sellesse soliidsesse, kätest kõvasti kinnihoidvasse rivistusse tahtis viimasel hetkel, maksku mis maksab, end suruda üsna kõva auru all olev mees, keda püüti eemale

tõrjuda, aga kuskil ta tole kõige nõrgema lüli leidis ja koha sai – eestlane ju temagi, ning seisiski rohkem tüli tegemata kuni lõpuni.

Ma püüdsin meeleavalduse kõrghetkel oma sõprade vahel seistes keskenduda sellele, mida uskusin tekkivat tuhandete inimeste ebaharilikust ühendatud energiavoost, ja see läks minust läbi. Millegipärast häiris mind loitsu alandlikkus: me **palusime** vabadust, kui oleks tahtnud **nõuda**. Võib arvata, et korraldajadki polnud kindlad osalejate rahumeelses kindluses.

Villu Kalvik oli fotografeerinud, aga mulle ei tulnud siis pähe pilte küsida ja nüüd ei leidnud ta neid üles.

Keeleseadus hakkas toimima

Aastal 1989 oli TPedI-l vägev naaber – äsja uue hoone ehitanud Merelaevandus, kelle ülemused otsustasid vähemasti paberil, nagu oldi harjunud, aasta alguses vastuvõetud keeleseadust täita. Nii andis partorg kontorirahvale käsu kord nädalas eesti keele tunniks koguneda ja tuli ise Pedasse õpetajat otsima. Nii me kokku saimegi, ja ma sain endale tegevuse, mis nõudis hobuse kannatust ja ahvi leidlikkust. Raamatupidajannadel olid alati head põhjused võtta, miks neile eesti keel külge ei hakka, ja nad imestasid, miks ma üksnes nende koduste küpsetistega rahule ei jää, vaid ikka ” Ja mul on rõõm- rõõm- rõõm südames” laulma ja oma elust lihtlausetega jutustama õhutan. Ning muidugi pidin ma seletama, mis meil, eestlastel, äkki hakkas, elasime ju seni sõbralikult...

1989. augusti lõpus tulid TPedI-sse esimesed välistudengid, kaks ameeriklannat, neist üks must kui öö, süvemalt vene keelt õppima. Kui nad sellele lisaks eesti keele valisid, oli välissuhete osakond kimbatuses. Võõrkeelte spetsialistid keeldusid, kuna ei oskavat eesti keelt õpetada; eesti keele omad, et ei valda inglise keelt ega mitte-eestlaste õpetamise metoodikat. Minu kohta käisid eesti filoloogide mõlemad väited, aga kuna vahepeal oli saabunud Norrast hakkaja neiu, kes oli rootsikeelse õpiku järgi iseseisvalt eesti keelt õppinud (“Teréee, minúuu nimíii on Heidíii Lövlúuund”), siis ma riskisin. Heidist sai meie elav sõnastik ning kevadeks oli tüdrukutel eesti ja mul inglise keeles võimalik suhelda. Olin end tõestanud arvestatava keeleõpetajana, kellena ma järgmised 20 aastat või leivale teenisin. Seda on ju ilmatuma aeg olnud.